

АНАЛІЗ І ОЦІНКА ТЕНДЕНЦІЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЇХ РЕГІОНІВ

© 2016 ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.145

Ярошенко І. В.

Аналіз і оцінка тенденцій соціально-економічного розвитку країн Європейського Союзу та їх регіонів

Сучасний розвиток України та її регіонів на фоні триваючих євроінтеграційних процесів потребує детального вивчення досвіду формування європейської регіональної політики, позитивних прикладів і тенденцій, що сприяли економічному зростанню територій і покращенню добробуту населення країн ЄС з метою їх використання під час формування власної національної регіональної політики у країні. Регіональна політика ЄС, що має назву політики «згуртування», як складова європейської структурної політики спрямована на вирішення проблем розвитку територій, насамперед депресивних, старопромислових, слаборозвинених, зменшення наявних диспропорцій соціального й економічного розвитку регіонів та запобігання виникненню міжрегіональних дисбалансів у Євросоюзі. Дослідження нерівномірності розвитку територій країни є важливою частиною державної політики. Виявлення основних характерних рис асиметрії дозволяє не тільки виявити наявну ситуацію щодо диспропорційності регіональних потенціалів сталого розвитку, але й оцінити дії уряду, спрямовані на їх усунення. Для України, яка має на меті інтегруватися до Європейського співтовариства, детальне дослідження досвіду й аналіз пріоритетних засад регіональної політики країн ЄС є вкрай доцільним для формування та реалізації власної регіональної політики з урахуванням кращих європейських принципів організації управління регіональним і місцевим розвитком і розбудови місцевого самоврядування. Особливо цінним може виявитися використання кращих практик регіональної політики країн-членів ЄС Центральної та Східної Європи, які демонструють стабільні позитивні зміни в соціально-економічному розвитку.

Ключові слова: соціально-економічний розвиток, Європейський Союз, регіони, регіональна політика, диспропорції, нерівномірності, соціально-економічні показники, тенденції.

Рис.: 5. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 19.

Ярошенко Ігор Васильович – кандидат економічних наук, завідувач, відділ проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

УДК 332.145

UDC 332.145

Ярошенко И. В. Анализ и оценка тенденций социально-экономического развития стран Европейского Союза и их регионов

Современное развитие Украины и ее регионов на фоне продолжающихся евроинтеграционных процессов требует детального изучения опыта формирования европейской региональной политики, позитивных примеров и тенденций, которые способствовали экономическому росту территорий и улучшению благосостояния населения стран ЕС с целью их использования при формировании собственной национальной региональной политики в стране. Региональная политика ЕС, которая имеет название политики «объединения», как составляющая европейской структурной политики направлена на решение проблем развития территорий, прежде всего депрессивных, старопромышленных, слаборазвитых, уменьшение существующих диспропорций социального и экономического развития регионов и предотвращение возникновения межрегиональных дисбалансов в Евросоюзе. Исследования неравномерности развития территорий страны являются важной частью государственной политики. Выявление основных характерных черт асимметрии позволяет не только выявить существующую ситуацию диспропорций региональных потенциалов устойчивого развития, но и оценить действия правительства, направленные на их устранение. Для Украины, которая ставит цель интегрироваться в Европейское сообщество, детальное исследование опыта, а также анализ приоритетных принципов региональной политики стран ЕС очень целесообразны для формирования и реализации собственной региональной политики с учетом лучших европейских принципов организации управления региональным и местным развитием и реформирования местного самоуправления. Особенно ценным может оказаться использование лучших практик региональной политики стран-членов ЕС Центральной и Восточной Европы, которые демонстрируют стабильные позитивные изменения в социально-экономическом развитии.

Yaroshenko I. V. The Analysis and Evaluation of Trends in the Socio-Economic Development of European Union Countries and their Regions

The modern development of Ukraine and its regions on the background of the ongoing European integration process requires a detailed study of the experience of forming the European regional policy, positive examples and trends that have contributed to economic growth of the territories and improvement of population welfare of EU countries with a view to their use in forming the own national policy in the country. The EU regional policy, which is called the "unification" policy, as part of the European structural policy is aimed at solving development problems of the territories, primarily, depressive, old industrial, underdeveloped ones reducing the existing imbalances in social and economic development of the regions and preventing the emergence of inter-regional imbalances in the European Union. Studies of the uneven development of a country's territories are an important part of its government policy. Identification of the main features of the asymmetry makes it possible not only to reveal the current situation with imbalances in the regional potential for sustainable development but also to assess the government's actions aimed at their elimination. For Ukraine, which sets a goal to integrate into the European community, a detailed study of the experience and analysis of the priority principles of EU countries' regional policy are very feasible in the formation and implementation of its own regional policy with regard to the best European principles of organization of managing the regional and local development and local government reform. Using the best practices of the regional policy of EU countries in Central and Eastern Europe, which show stable positive change in the socio-economic development, can appear to be of a special value.

Keywords: socio-economic development, the European Union, the regions, regional policy, imbalances, unevenness, socio-economic indicators, trends.

Fig.: 5. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 19.

Ключевые слова: соціально-економічне розвиток, Європейський Союз, регіони, регіональна політика, диспропорції, нерівномірності, соціально-економічні показники, тенденції.

Рис.: 5. Табл.: 1. Библ.: 19.

Ярошенко Игорь Васильевич – кандидат економічних наук, завідувачий, відділ проблем розвитку регіональної економіки, Научно-исследовательский центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Україна)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Yaroshenko Igor V. – Candidate of Sciences (Economics), Head of, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (8 floor, 7 entrance, Derzhprom, 5 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: iyaroshenko@i.ua

Вступ. Сучасний розвиток України та її регіонів на фоні триваючих євроінтеграційних процесів потребує детального вивчення досвіду формування європейської регіональної політики, позитивних прикладів і тенденцій, що сприяли економічному зростанню територій і покращенню добробуту населення країн ЄС з метою їх використання під час формування власної національної регіональної політики у країні.

Регіональна політика ЄС, що має назву політики «згуртування», як складова європейської структурної політики спрямована на вирішення проблем розвитку територій, насамперед депресивних, старопромислових, слабо-розвинених, зменшення наявних диспропорцій соціального й економічного розвитку регіонів і запобігання виникненню міжрегіональних дисбалансів у Євросоюзі.

Дослідженнями проблем регіонального розвитку та тенденцій регіональної політики у країнах світу, країнах Європейського Союзу та в Україні займалися багато вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків. Вивченню зазначеної теми присвячені роботи: Долішнього М. І., Кизима М. О., Варналій З. С., Мокій А. І., Новікової О. Ф., Романюк О. Ф., Романюк С. А., Кузнецова А. В., Ткачука А. Ф. та ін. [1–16].

Дослідження нерівномірності розвитку територій країни є важливою частиною державної політики. Виявлення основних характерних рис асиметрії дозволяє не тільки визначити наявну ситуацію щодо диспропорційності регіональних потенціалів сталого розвитку, але й оцінити дії уряду, спрямовані на їх усунення.

Для України, яка має на меті інтегруватися до Європейського співтовариства, детальне дослідження досвіду й аналіз пріоритетних засад регіональної політики країн ЄС є вкрай доцільним для формування та реалізації власної регіональної політики з врахуванням кращих європейських принципів організації управління регіональним і місцевим розвитком і розбудови місцевого самоврядування. Особливо цінним може виявитися використання кращих практик регіональної політики країн-членів ЄС Центральної та Східної Європи, які демонструють стабільні позитивні зміни в соціально-економічному розвитку.

Мета статті. Здійснити аналіз і оцінку тенденцій соціально-економічного розвитку країн Європейського Союзу та її регіонів за період 2000–2013 рр., визначити ефективність регіональної політики ЄС з подолання диференціації і нерівномірності соціально-економічного розвитку країн-членів та їх регіонів і можливість застосування цих практик для України.

Завдання статті. Провести аналіз тенденцій соціально-економічного розвитку країн-членів ЄС та їх регіонів за період 2000–2013 рр. Оцінити рівень соціально-економічного розвитку країн і їх регіонів порівняно з середньоєвропейськими значеннями показників. Проаналізувати ефективність регіональної політики Європейського Союзу на основі порівняльного аналізу окремих показників соціально-економічного розвитку країн та їх регіонів і динаміки рівня нерівномірності їх розвитку. Оцінити можливість застосування кращих практик для України

Основні результати. Регіональна політика ЄС є гнучкою і залежно від часових пріоритетів проводиться на основі довготермінового планування (на 7 років) і визначення основних пріоритетних цілей для кожного періоду.

Аналіз соціально-економічного стану регіонів ЄС відповідно до єдиної стандартизованої класифікації регіонів (NUTS 1, 2, 3) [18] дозволяє визначити приналежність територій до відповідних «проблемних груп» з метою надання фінансової підтримки через структурні фонди (ЄФРР – Європейський фонд регіонального розвитку, ЄСФ – Європейський соціальний фонд, ФЄ – Фонд єдності (згуртування)) відповідно до завдань регіональної політики на певний фінансовий період.

Актуальним для нашого дослідження досвіду регіональної політики ЄС є часовий період з 2000 р. до 2013 р., який включає два повні фінансові періоди регіональної політики ЄС (2000–2006 рр. і 2007–2013 рр.), характеризується значним розширенням кількості країн-членів за рахунок вступу до складу ЄС «нових» країн Центральної і Східної Європи (2004 р. – 10 країн, 2007 р. – 2 країни, 2013 р. – 1 країна) та можливістю проаналізувати, яких змін досягли «нові» країни, їх вплив на соціально-економічний розвиток «старих» країн-членів і Європейський Союз в цілому.

Наслідком вступу до складу ЄС країн Центральної і Східної Європи, регіони яких менш розвинуті, мають більше проблем і потребують значної додаткової фінансової підтримки, стало збільшення міжрегіональних диспропорцій, що визначило додаткові виклики для регіональної політики ЄС.

Враховуючи сучасні проблеми регіонального розвитку в Україні на фоні зростання диспропорцій соціально-економічних показників, збільшення кількості проблемних територій, поширення соціальної і політичної напруженості, запозичення досвіду європейської регіональної політики є особливо актуальним в умовах реформування адміністративно-територіального устрою і впровадження принципів децентралізації влади у країні.

Дослідження проведено на основі аналізу показників соціально-економічного розвитку регіонів ЄС відповідно до термінів (2000–2006 рр., 2007–2013 рр.) фінансових періодів регіональної політики ЄС з 2000 р. до 2013 р.

Основними завданнями регіональної політики ЄС у цей період є: підвищення рівня добробуту територій, вирівнювання міжрегіональних диспропорцій шляхом скорочення економічного і соціального відставання та підтримки проблемних територій, підвищення рівня конкурентоспроможності територій, сприяння економічному зростанню і зайнятості, захист навколишнього середовища й енергетична безпека.

На сьогодні (станом на 01.01.2016) до складу ЄС входить 28 країн-членів, які є дуже диференційовані, як за кількістю населення і територією, так і за основними соціально-економічними показниками розвитку (ВВП на одиницю населення, рівень безробіття, видатки на НДДКР) (табл. 1).

В Європейському Союзі проживає понад 500 млн осіб, їх чисельність в окремих країнах коливається від 425,4 тис. осіб (Мальта) до 80,8 млн осіб (Німеччина), різниця у 190 разів [17].

Загальна площа території ЄС складає майже 4,5 млн кв. км, найбільша за площею Франція (632,8 тис. кв. км) перевищує найменшу Мальту (316 кв. км) в 2 тис. разів.

Показники розселення населення по території країн також значно різняться. За середньої щільності населення на території ЄС у 2013 р. – 116,4 осіб на 1 кв. км, різниця між країнами становить 75 разів – від 17,9 осіб на 1 кв. км (Фінляндія) до 1 339,8 осіб на 1 кв. км (Мальта).

Сума ВВП по ПКС у 2013 р. по країнам Євросоюзу в цілому склала 13,5 трлн євро, коливання показника перевищує 275 разів від 9,7 млрд євро (Мальта) до 2,7 трлн євро (Німеччина).

У розрахунку на одиницю населення ВВП по ПКС (% від середнього по ЄС) у 2013 році різниця між країнами склала майже 6 разів, найбіднішою є Болгарія (45 %), найбагатшим – Люксембург (258 %).

За середнього рівня безробіття в 2013 р. по ЄС 10,9 % різниця між найнижчим 5,2 % (Німеччина) і найвищим 27,5 % (Греція) становить 5,3 рази.

Видатки на НДДКР у 2013 р. (в % до ВВП) за середнього показника по ЄС 2,03 % коливались від 0,4 % (Румунія) до 3,3 % (Фінляндія), або у 8,6 рази.

Диспропорції соціально-економічних показників країн-членів ЄС рівня NUTS 1 (державний рівень) за 2013 р. наведено на рис. 1.

Для різних часових періодів, що охоплюють фінансові плани ЄС, зміни показників соціально-економічного розвитку мають характерні особливості.

Період 2000–2013 рр. для Європейського Союзу характеризується значними змінами в його структурі, відбувалося поступове зростання кількості країн-членів (NUTS 1) і відповідно регіонів (NUTS 2): до 2004 р. – 15 країн (214 регіонів), які можна назвати «старі» країни ЄС, з 2004 р. – 25 країн (256 регіонів), з 2007 р. – 27 країн (270 регіонів), з 2013 р. – 28 країн (272 регіони). Всього починаючи з 2004 р. до складу ЄС увійшли 13 «нових» країн (у складі яких 58 регіонів) Центральної та Східної Європи.

Під час проведення розрахунків показників соціально-економічного розвитку в дослідженні було враховано різну кількість країн-членів ЄС та їх регіонів за різні періоди часу (2000 р. – ЄС-15, 2007 р. – ЄС-27, 2013 р. – ЄС-28).

Структурні зміни в ЄС за період 2000–2013 рр. сприяли розширенню позицій європейського об'єднання у світовому співтоваристві: це і розширення територіального простору (темп зростання площі території – 134,5 %), збільшення ринку праці (темп зростання чисельності населення – 133,8 %), зростання економіки (темп зростання ВВП по ПКС – 157,4 %) [17].

У той же час приєднання до складу ЄС «нових» країн Центральної та Східної Європи, які на момент вступу були фактично значно біднішими за «старих» країн-членів Європейського Союзу, призвело до збільшення диспропорції соціально-економічних показників міждержавного рівня (NUTS 1).

Динаміку диспропорцій соціально-економічних показників рівня NUTS 1 (державний рівень) за період 2000–2013 рр. наведено на рис. 2.

Збільшення диспропорцій має місце як у соціальних показниках: чисельність населення – на 2,5 пункту (з 187,4 разу у 2000 р. для ЄС-15 до 189,9 разу у 2013 р. для ЄС-28), щільність населення – на 47,1 пункту (з 27,7 разу до 74,8 разу відповідно), так і в економічних показниках: ВВП по ПКС – на 186,5 пункту (з 88,8 разу до 209 разів), ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) – на 2,5 пункту (з 3,2 разу до 5,7 разу), ВВП на 1 кв. км – на 37,9 пункту (з 28,6 разу до 66,5 разу), і в інноваційних показниках: видатки на НДДКР (% до ВВП) – на 4,1 пункту (з 4,5 разу у 2000 р. до 8,6 разу у 2013 р.).

Особливістю регіональної політики ЄС за останній повний закінчений часовий період, що охоплює 2007–2013 рр., є соціально-економічний розвиток територій в умовах стабільної кількості країн-членів ЄС і регіонів: з 2007 р. – 27 країн (270 регіонів), з 2013 р. – 28 країн (272 регіони).

Динаміку диспропорцій соціально-економічних показників рівня NUTS 1 (державний рівень) за період 2007–2013 рр. наведено на рис. 3.

Період 2007–2013 рр. характеризується зменшенням диспропорцій у показниках чисельності населення – на 11,7 пункту (з 201,6 разу у 2007 р. ЄС-27 до 189,9 разу у 2013 році ЄС-28) та добробуту: ВВП по ПКС – на 22,7 пункту (з 298 разів до 209 разів) і ВВП ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) – на 0,6 пункту (з 6,3 разу до 5,7 разу).

У той же час має місце збільшення диспропорцій за щільністю населення – на 0,7 пункту (з 74,1 разу до 74,8 разу), рівнем безробіття – на 1,8 пункту (з 3,5 разу до 5,3 разу), ВВП на 1 кв. км – на 3,1 пункту (з 63,4 разу до 66,5 разу), видатками на НДДКР (% до ВВП) – на 0,3 пункту (з 8,3 разу у 2000 р. до 8,6 разу у 2013 р.).

Результатом регіональної політики ЄС на державному рівні за період 2007–2013 рр. є скорочення відставання показників соціально-економічного розвитку слабших «нових» країн від більш розвинутих «старих» на фоні зростання загального добробуту країн-членів ЄС (темп зростання ВВП по ПКС «нових» країн – 118,7 % і «старих» країн – 102,9 % за середнього показника по ЄС – 104,8 %).

Таблиця 1

Соціально-економічні показники по країнах ЄС і регіонах NUTS 1 (державний рівень) у 2007–2013 рр.

Назва країни	Територія, кв. км	Населення, тис. осіб			Щільність населення, осіб на 1 кв. км			Рівень безробіття, %					
		2007	2013	Відх. (+, -)	Темп зростання, %	2007	2013	Відх. (+, -)	2007	2013	Відх. (+, -)	Темп зростання, %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Всього ЄС-28	4493712,4	500297,0	506847,6	6550,6	101,3	114,7	116,4	1,7	101,5	7,2	10,9	3,7	151,4
Бельгія	30528,0	10666,9	11204,0	537,1	105,0	350,4	368,8	18,4	105,3	7,5	8,4	0,9	112,0
Болгарія	110899,7	7518,0	7245,7	-272,3	96,4	68,0	66,7	-1,3	98,1	6,9	12,9	6,0	187,0
Чехія	78866,0	10343,4	10512,4	169,0	101,6	133,3	136,1	2,8	102,1	5,3	7,0	1,7	132,1
Данія	42894,8	5475,8	5627,2	151,4	102,8	126,7	130,8	4,1	103,2	3,8	7,0	3,2	184,2
Німеччина	357137,2	82217,8	80767,5	-1450,4	98,2	230,4	230,0	-0,4	99,8	8,7	5,2	-3,5	59,8
Естонія	45227,0	1338,4	1315,8	-22,6	98,3	30,9	30,3	-0,6	98,1	4,6	8,6	4,0	187,0
Ірландія	69797,0	4457,8	4605,5	147,7	103,3	64,3	67,2	2,9	104,5	4,7	13,0	8,3	276,6
Греція	131957,0	11060,9	10926,8	-134,1	98,8	84,5	83,8	-0,7	99,2	8,4	27,5	19,1	327,4
Іспанія	505990,7	45668,9	46512,2	843,3	101,8	90,1	92,9	2,8	103,1	8,2	26,1	17,9	318,3
Франція	632833,6	64007,2	65835,6	1828,4	102,9	100,9	103,8	2,9	102,9	8,0	10,3	2,3	128,8
Хорватія	87661,0	4312,0	4246,8	-65,2	98,5	76,2	75,2	-1,0	98,7	9,9	17,3	7,4	174,7
Італія	301336,0	58652,9	60782,7	2129,8	103,6	198,0	199,4	1,4	100,7	6,1	12,1	6,0	198,4
Кіпр	9251,0	776,3	858,0	81,7	110,5	84,8	93,5	8,7	110,3	3,9	15,9	12,0	407,7
Латвія	64562,0	2191,8	2001,5	-190,3	91,3	35,3	32,4	-2,9	91,8	6,1	11,9	5,8	195,1
Литва	65300,0	3212,6	2943,5	-269,1	91,6	51,6	47,2	-4,4	91,5	4,2	11,8	7,6	281,0
Люксембург	2586,0	483,8	549,7	65,9	113,6	185,6	210,1	24,5	113,2	4,1	5,8	1,7	141,5
Угорщина	93023,7	10045,4	9877,4	-168,0	98,3	108,1	106,4	-1,7	98,4	7,4	10,2	2,8	137,8
Мальта	316,0	407,8	425,4	17,6	104,3	1288,8	1339,8	51,0	104,0	6,5	6,4	-0,1	98,5
Нідерланди	41540,4	16405,4	16829,3	423,9	102,6	485,3	498,4	13,1	102,7	3,2	7,2	4,0	225,0
Австрія	83879,0	8308,0	8506,9	198,9	102,4	100,6	102,9	2,3	102,3	4,9	5,3	0,4	108,2
Польща	312679,0	38115,6	38017,9	-97,8	99,7	121,9	121,7	-0,2	99,8	9,6	10,3	0,7	107,3

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Португалія	92211,9	10553,3	10427,3	-126,0	98,8	114,5	113,4	-1,1	99,0	8,0	16,2	8,2	202,5
Румунія	238390,7	20635,5	19947,3	-688,1	96,7	93,7	86,9	-6,8	92,7	6,4	7,1	0,7	110,9
Словенія	20273,0	2010,3	2061,1	50,8	102,5	100,2	102,3	2,1	102,1	4,8	10,1	5,3	210,4
Словаччина	49036,0	5376,1	5415,9	39,9	100,7	109,6	110,4	0,8	100,7	11,1	14,2	3,1	127,9
Фінляндія	338432,1	5300,5	5451,3	150,8	102,8	17,4	17,9	0,5	102,9	6,9	8,2	1,3	118,8
Швеція	438575,8	9182,9	9644,9	461,9	105,0	22,3	23,6	1,3	105,8	6,2	8,1	1,9	130,6
Великобританія	248527,8	61571,6	64308,3	2736,6	104,4	252,9	264,3	11,4	104,5	5,3	7,5	2,2	141,5
15 країн ЄС «старих членів»	3318227,3	394013,8	401979,0	7965,2	102,0	118,7	121,1	2,4	102,0	x	x	x	x
13 країн ЄС «нових членів»	1175485,1	106283,2	104868,6	-1414,6	98,7	90,4	89,2	-1,2	98,7	x	x	x	x

Назва країни	ВВП ПКС, млрд євро				ВВП ПКС на 1 особу (% від середнього ЄС-28)				ВВП на одиницю площі, тис. євро на 1 кв. км				Відатки на НДДКР, % до ВВП			
	2007	2013	Відх. (+,-)	Темп зростання, %	2007	2013	Відх. (+,-)	Темп зростання, %	2007	2013	Відх. (+,-)	Темп зростання, %	2007	2013	Відх. (+,-)	Темп зростання, %
1	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Всього ЄС-28	12901,2	13518,1	616,9	104,8	100	100	x	x	2890,2	3028,4	138,2	104,8	1,78	2,03	0,25	114,0
Бельгія	315,7	351,1	35,4	111,2	115	119	4	103,5	11303,4	12947,5	1644,2	114,5	1,84	2,42	0,58	131,3
Болгарія	79,5	86,3	6,8	108,6	40	45	5	112,5	287,5	370,1	82,6	128,7	0,44	0,65	0,21	147,7
Чехія	223,0	230,4	7,4	103,3	84	82	-2	97,6	1749,9	1994,3	244,5	114,0	1,31	1,91	0,60	145,4
Данія	171,4	185,6	14,2	108,3	122	124	2	101,6	5442,1	5896,7	454,6	108,4	2,51	3,08	0,57	122,9
Німеччина	2452,0	2672,7	220,7	109,0	116	122	6	105,2	7028,4	7866,7	838,2	111,9	2,45	2,84	0,39	115,8
Естонія	23,7	25,7	2,0	108,4	69	73	4	105,8	359,1	414,3	55,2	115,4	1,07	1,74	0,67	162,6
Ірландія	166,6	158,6	-8,0	95,2	147	130	-17	88,4	2818,9	2504,3	-314,6	88,8	1,24	1,58	0,34	127,2
Греція	262,9	213,7	-49,2	81,3	91	73	-18	80,2	1764,4	1382,6	-381,9	78,4	0,58	0,80	0,22	138,5

Закінчення табл. 1

1	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Іспанія	1203,9	1165,0	-38,9	96,8	103	94	-9	91,3	2136,0	2073,5	-62,5	97,1	1,23	1,24	0,01	100,8
Франція	1768,0	1868,9	100,9	105,7	107	107	0	100,0	3074,5	3340,0	265,5	108,6	2,02	2,25	0,23	111,2
Хорватія	68,1	68,6	0,5	100,7	61	61	0	100,0	501,1	496,9	-4,2	99,2	0,79	0,81	0,02	103,1
Італія	1599,4	1595,4	-4,0	99,7	105	99	-6	94,3	5343,9	5341,1	-2,8	99,9	1,13	1,30	0,17	115,4
Кіпр	19,8	20,3	0,5	102,6	100	89	-11	89,0	1881,5	1958,6	77,1	104,1	0,40	0,46	0,06	115,7
Латвія	33,9	34,2	0,3	100,8	60	64	4	106,7	350,4	360,4	9,9	102,8	0,56	0,60	0,04	107,3
Литва	50,5	57,4	6,9	113,7	61	73	12	119,7	444,7	535,3	90,6	120,4	0,80	0,95	0,15	118,9
Люксембург	31,6	37,4	5,8	118,2	254	258	4	101,6	13902,9	17512,8	3609,8	126,0	1,65	1,34	-0,31	81,1
Угорщина	157,2	174,3	17,1	110,9	61	66	5	108,2	1088,3	1080,8	-7,6	99,3	0,97	1,41	0,44	145,1
Мальта	8,2	9,7	1,5	118,4	78	86	8	110,3	18218,4	23958,9	5740,5	131,5	0,55	0,85	0,30	154,3
Нідерланди	576,1	585,8	9,7	101,7	136	131	-5	96,3	14653,9	15475,3	821,4	105,6	1,70	1,98	0,28	116,6
Австрія	264,1	288,7	24,6	109,3	123	128	5	104,1	3366,1	3846,0	479,8	114,3	2,43	2,97	0,54	122,1
Польща	522,5	689,3	166,8	131,9	53	67	14	126,4	1003,1	1266,8	263,7	126,3	0,56	0,87	0,31	154,9
Португалія	215,8	217,2	1,4	100,7	79	78	-1	98,7	1902,9	1837,0	-65,9	96,5	1,12	1,33	0,21	119,0
Румунія	224,4	289,2	64,8	128,9	42	54	12	128,6	526,0	605,2	79,2	115,1	0,52	0,39	-0,13	74,3
Словенія	45,3	44,9	-0,4	99,1	87	82	-5	94,3	1734,0	1782,9	48,9	102,8	1,42	2,59	1,17	182,2
Словаччина	93,5	108,3	14,8	115,8	67	75	8	111,9	1143,3	1500,8	357,5	131,3	0,45	0,83	0,38	184,5
Фінляндія	161,0	163,8	2,8	101,7	118	113	-5	95,8	551,3	596,9	45,5	108,3	3,35	3,31	-0,04	98,8
Швеція	301,1	323,7	22,6	107,5	128	127	-1	99,2	812,7	994,9	182,2	122,4	3,26	3,30	0,04	101,3
Великобританія	1862,0	1851,9	-10,1	99,5	118	109	-9	92,4	8707,5	8116,6	-591,0	93,2	1,69	1,69	0,00	99,7
15 країн ЄС «старих членів»	11351,6	11679,4	327,8	102,9	x	x	x	x	3421,0	3519,8	98,8	102,9	1,96	2,25	0,29	114,8
13 країн ЄС «нових членів»	1549,6	1838,7	289,1	118,7	x	x	x	x	1318,3	1564,2	245,9	118,7	0,46	0,63	0,17	137,0

Укладено автором за даними [17]

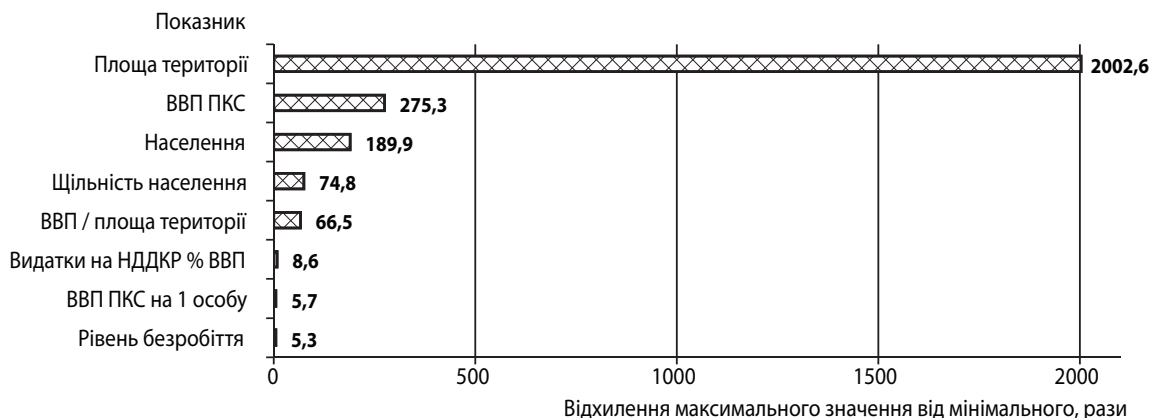

Рис. 1. Диспропорції соціально-економічних показників рівня NUTS 1 (державний рівень) за 2013 р.

Укладено автором за даними [17]

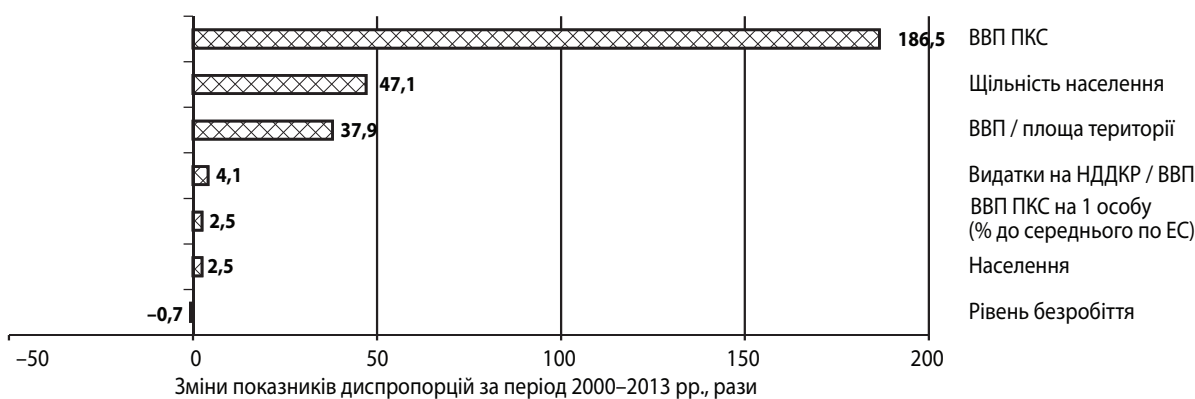

Рис. 2. Динаміка диспропорції соціально-економічних показників рівня NUTS 1 (державний рівень) за період 2000–2013 рр.

Укладено автором за даними [17]

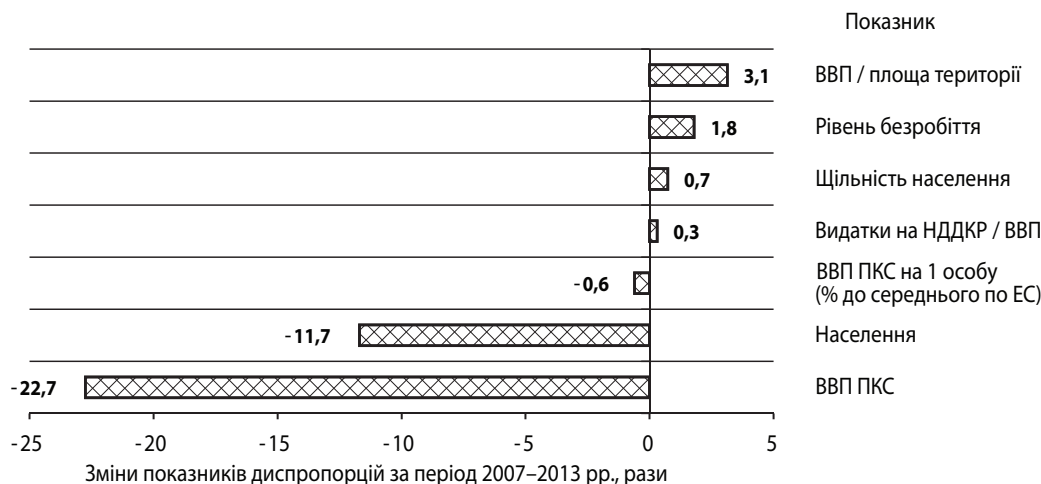

Рис. 3. Динаміка диспропорції соціально-економічних показників рівня NUTS 1 (державний рівень) за період 2007–2013 рр.

Укладено автором за даними [17]

Водночас розвиток економіки «старих» більш розвинутих країн ЄС частково відбувається за рахунок соціально-економічних ресурсів «нових» країн-членів, характерним є перерозподіл людського потенціалу та трудових ресурсів до країн із високим рівнем життя, відповідно щільність

населення «старих» країн зростає (102%), «нових» країн – знижується (98,7%).

Зростання міждержавних нерівномірностей, особливо в соціальних показниках (щільність населення – на 0,7 пункту, рівень безробіття – на 1,8 пункту) вказує на на-

явність внутрішніх проблем розвитку конкретних територій регіонального рівня.

Аналіз макроекономічних показників регіонального рівня (NUTS 2) та їх зміни протягом вищезазначених фінансових періодів в ЄС дає можливість більш детально оцінити результативність регіональної політики.

Проведений аналіз соціально-економічного розвитку регіонів ЄС рівня NUTS 2 за період з 2000 р. до 2012 р. (останній рік повної інформації по всіх регіонах рівня NUTS 2 для ЄС-27) показав наявність значно більшої диференціації показників, ніж на державному рівні.

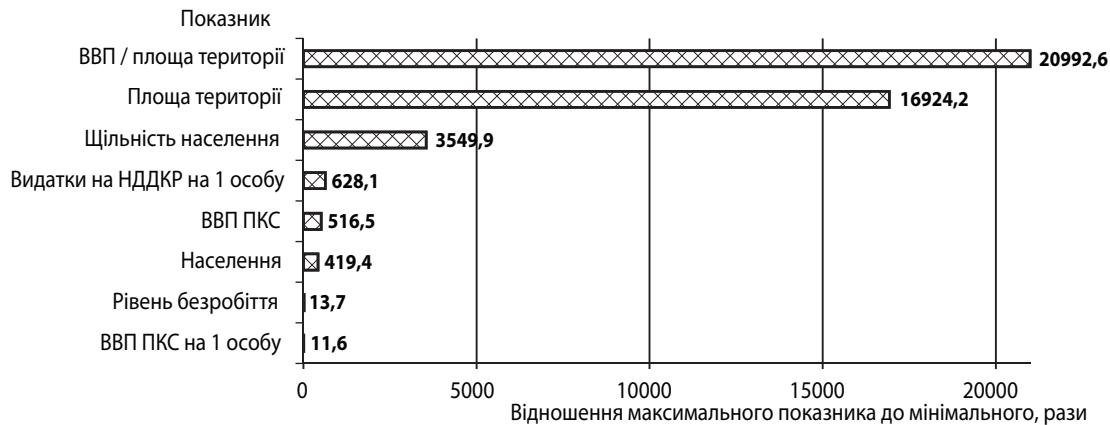

Рис. 4. Диспропорції соціально-економічних показників рівня NUTS 2 по країнах-членах ЄС за 2012 р.

Укладено автором за даними [17]

Регіони суттєво відрізняються один від одного. Найменші за кількістю жителів на кінець 2012 р.: Аландські острови (Фінляндія) – 28,5 тис. осіб (або 0,006 % від загальної кількості населення ЄС-27 – 502,4 млн осіб), місто Мелілья (Іспанія) – 83,6 тис. осіб (0,017 %), місто Сеута (Іспанія) – 84,5 тис. осіб (0,017 %) [17].

Найбільшими є Андалусія (Іспанія) – 8,4 млн осіб (1,7 %), Ломбардія (Італія) – 9,8 млн осіб (1,9 %) і Іль де Франс (Франція) – 12 млн осіб (2,4 %). Диспропорція показника становить 419,4 рази.

Розмір території коливається від 13,4 кв. км (або 0,0003 % від загальної площі території ЄС-27 – 4407,1 тис. кв. км) іспанського автономного міста Мелілья до 226,8 тис. кв. км (5,08 %) Північно-Східної Фінляндії, різниця в 16,9 тис. разів.

Нерівномірність розселення населення по території регіонів досягає більше 3,5 тис. разів. Найменшими є показники в Гвіані (Франція) – 2,9 осіб на 1 кв. км (2,5 % від середнього показника щільності населення по ЄС-27 – 116,9 осіб на 1 кв. км); Верхньому Норрланді – 3,3 осіб на 1 кв. км (2,8 %) і Середньому Норрланді (Швеція) – 5,2 осіб на 1 кв. км (4,4 %); Північно-Східній Фінляндії – 6,4 осіб на 1 кв. км (5,5 %).

Найбільша концентрація населення спостерігається в міських агломераціях: Автономні міста Сеута – 4,4 тис. осіб на 1 кв. км (в 37,4 разу більше, ніж середній показник щільності населення по ЄС-27) і Мелілья (Іспанія) – 6,2 тис. осіб на 1 кв. км (52,8 разу); Вена (Австрія) – 4,4 тис. осіб на 1 кв. км (37,4 разу); Столичний регіон Брюссель (Бельгія) – 7,3 тис. осіб на 1 кв. км (62,0 разу); Внутрішній Лон-

дон (Великобританія) – 10,3 тис. осіб на 1 кв. км (в 88,1 разу більше).

Відхилення в розмірі ВВП по ПКС територій у 2012 р. досягає 516,5 рази. Лідерами є французький Іль де Франс – 555,3 млрд євро (4,1 % від загального показника по ЄС-27 – 13424,4 млрд євро), італійська Ломбардія – 351,8 млрд євро (2,6 %), англійський Внутрішній Лондон – 280,7 млрд євро (2,1 %).

Найменший показник ВВП по ПКС у іспанських міст Сеута (1,7 млрд євро, або 0,013 %) і Мелілья (1,5 тис. осіб, або 0,011 %) та Аландських островів (Фінляндія, 1,1 млрд євро, або 0,008 %).

За рівнем економічного розвитку території (за показником ВВП на 1 кв. км) диспропорція між регіонами у 2012 р. досягла майже 21,0 тис. разів, від найбідніших Гвіани у Франції (46 тис. євро на 1 кв. км, або 1,5 % від середнього показника по ЄС-27 3,0 млн євро на 1 кв. км) і Верхнього Норрланда у Швеції (133,7 тис. євро, або 4,4 %) до найбагатших Столичного регіону Брюссель у Бельгії (437,2 млн євро на 1 кв. км, що в 145,7 разу більше за середній показник по ЄС-27) і Внутрішнього Лондону в Великобританії (965,3 млн євро, що більше в 321,8 разу).

Для оцінки результатів впливу регіональної політики згуртування на стан соціально-економічного розвитку регіонів ЄС рівня NUTS 2 проведений порівняльний аналіз показників за період часу, що відповідає аналізу показників державного рівня.

Розширення кількісної структури ЄС за період 2000–2012 рр. характеризується зростанням кількості регіонів рівня NUTS 2: до 2004 р. – 214 регіонів (15 «старих» країн

ЄС), 2004–2007 рр. – 256 регіонів (25 країн), 2007–2012 рр. – 270 регіонів (27 країн). Всього починаючи з 2004 р. регіональний склад ЄС збільшився на 58 регіонів (12 «нових» країн, без Хорватії) Центральної та Східної Європи.

Під час проведення розрахунків показників соціально-економічного розвитку в дослідженні було враховано різну кількість регіонів країн-членів ЄС за різні періоди часу (2000 р. – ЄС-15 (214), 2012 р. – ЄС-27 (270)).

Для періоду 2000–2012 рр. характерне зменшення міжрегіональних диспропорцій для регіонів NUTS 2 за показниками чисельності населення – на 11,3 пункту (з 430,8 разу у 2000 р. ЄС-15 до 419,4 разу у 2012 р. ЄС-27), щільністю населення – на 843,0 пункту (з 4,4 тис. разів до 3,5 тис. разів) та добробутом за ВВП по ПКС – на 36,8 пункту (з 553,3 разів до 516,5 разів) (рис. 5).

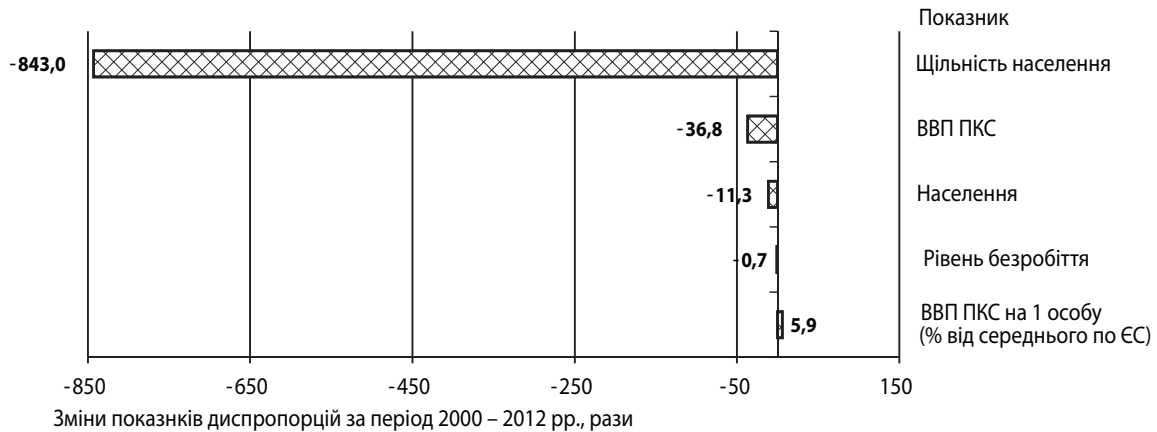

Рис. 5. Динаміка диспропорції соціально-економічних показників рівня NUTS 2 по країнах-членах ЄС за період 2000–2012 рр.

Укладено автором за даними [17]

У той же час найбільш об'єктивним для оцінки результативності регіональної політики є показник економічного розвитку території у розрахунку на одиницю населення (для порівняльних умов різних територій розраховується у % до середнього показника по ЄС).

За даними 2012 р. нерівномірність показників ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) між регіонами NUTS 2 становить 11,6 разу. Найбіднішими є Північно-Західний (28 %), Північно-Центральний і Південно-Центральний (31 %), Північно-Східний і Південно-Східний (37 %) регіони Болгарії; Північний Схід Румунії (33 %); Північна Угорщина (38 %). До найбагатших належать Внутрішній Лондон у Великобританії (320 %), Люксембург (261 %), Столичний регіон Брюссель у Бельгії (208 %), Гамбург у Німеччині (195 %).

За даними 2012 р. відповідно до класифікації регіонів по рівню розвитку в рамках регіональної політики згуртування 30 % (81 із 270 регіонів ЄС-27) є менш розвинутими (ВВП по ПКС на душу населення нижче 75 % від середнього по ЄС), 21,9 % (59 регіонів) перехідного типу (ВВП по ПКС на душу населення від 75 % до 90 % від середнього по ЄС), 48,1 % (130 регіонів) – це більш розвинуті (ВВП по ПКС на душу населення більше 90 % від середнього по ЄС) [19].

Із загальної кількості регіонів ЄС лише 18, або 6,7 %, перевищують середній показник по ЄС за рівнем ВВП по ПКС на одиницю населення більш ніж в 1,5 разу: в Бельгії (1 регіон із 11), Чеській республіці (1 із 8), Данії (1 із 5), Німеччині (5 із 38), Франції (1 із 26), Люксембургу (1 із 1), Нідерландах (3 із 12), Австрії (2 із 9), Швеції (1 із 8), Великобританії (2 із 37).

Менше 50 % від середнього показника по ЄС у 2012 р. рівень ВВП по ПКС на одиницю населення мають 7,0 %, або

19 регіонів ЄС, з яких у Болгарії (5 регіонів із 6), Угорщині (4 із 7), Польщі (5 із 16), Румунії (5 із 8).

Період 2000–2012 рр. характеризується збільшенням нерівномірності показника ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) на рівні NUTS 2 – на 5,9 пункту (з 5,7 разу до 11,6 разу) (рис. 5).

В 2000 р. (ЄС-15) диспропорція між найбільш розвинутим регіоном ЄС Внутрішнім Лондоном по ВВП ПКС на одиницю населення (130 % від середнього по ЄС-15) і найменш розвинутим французькою Гвіанною (23 %) становила 5,7 разу.

За підсумками 2012 р. (ЄС-27) самий високо розвинутий регіон ЄС Внутрішній Лондон з ВВП ПКС на одиницю населення 320 % від середнього по ЄС в 11,6 разу перевищував рівень самого відсталого регіону інтеграційної групи – Північно-Західного регіону Болгарії, що приєднався до ЄС в 2007 р. (28 % від середнього по ЄС).

Причинами зростання диспропорцій за рівнем економічного розвитку територій (у розрахунку на одиницю населення) є не лише розширення меж ЄС за рахунок «нових» менш розвинутих територій, а і проблема відсутності універсальних механізмів регіональної політики ЄС щодо допомоги слаборозвинутих (проблемним) територіям у пошуку і реалізації можливостей (внутрішніх і зовнішніх) використання переваг для інноваційного розвитку. Частина таких територій в умовах високої конкуренції з розвинутими країнами, за відсутності потенціалу для розвитку залишається приреченою на незначну і сповільнену динаміку ВВП.

Міжрегіональна різниця у сумі витрат на інноваційний розвиток (у розрахунку на одиницю населення) залишається значною і становить 628,1 разу за даними 2012 р.

При середній в ЄС сумі видатків на НДДКР на одиницю населення (534,4 євро), менше 10 євро на одного жителя були витрачені кошти на наукові розробки й інноваційний розвиток в Північно-Західному (5,6 євро), Північно-Центральному (4,5 євро), Південно-Центральному (9,5 євро) і Північно-Східному (7,4 євро) регіонах Болгарії, в Південному Сході (4,8 євро) і Південно-Західній Олтенії (6,3 євро) в Румунії.

У два рази більше за середній показник по ЄС у розрахунку на одного жителя регіону на науку і дослідження витрачається в регіонах Бельгії (провінція Фламандський Брабант – 1,4 тис. євро), Данії (Столична область – 2,8 тис. євро, Центральна Ютландія – 1,1 тис. євро), Фінляндії (Західна – 1,1 тис. євро, Хельсінкі Уусімаа – 1,9 тис. євро), Великобританії (Чешир; Східна Англія; Внутрішній Лондон; Беркшир, Бакінгемшир і Оксфордшир; Північно-Східна Шотландія – 1,1–1,5 тис. євро).

Не менш гострою проблемою для регіонів ЄС залишається рівень безробіття, незважаючи на те, що заходи його подолання фінансуються в рамках політики згуртування (ЄСФ).

Забезпеченість населення роботою на різних територіях ЄС значно відрізняється, різниця в показниках становить 13,7 разу. Поряд із регіонами з практичною відсутністю безробітних (німецькі регіони Верхня Баварія, Тюбінг, Трір – 2,7 %, австрійський Тіроль – 2,8 %) є регіони, де робота потрібна кожній третій особі (іспанські Сеута – 37,0 %, Андалусія – 34,4 %, Естремадура – 33,1 %, Канарські острови – 32,6 %, Західна Македонія в Греції – 29,7 % тощо).

В цілому по 40 регіонах рівня NUTS 2 (20 – Німеччина, 7 – Австрія, 4 – Бельгія, 3 – Великобританія, 2 – Чехія і Румунія, 1 – Італія і Нідерланди) безробіття не перевищувало 5,0 % при середньому по ЄС-27 10,4 %. У той же час у 27 регіонах рівень безробіття вище 20,0 % (10 – Греція, 13 – Іспанія, 4 – Франція).

Крім того, з точки зору регіональної політики ЄС в умовах сучасної ідеології сталого розвитку, актуальності і пошуку нових ефективних рішень набувають регіональні проблеми, пов'язані із природними, кліматичними, глобальними (катаклізми, засухи, повінь) і суспільно-політичними змінами (міграція, біженці тощо) [13].

Висновки.

Проведений аналіз регіональної політики ЄС за період 2000–2013 рр. на основі показників соціально-економічного розвитку країн і їх регіонів дозволяє дійти таких висновків.

1. Розширення меж Європейського Союзу (з 15 країн у 2000 р. до 28 країн у 2013 р.) характеризується розширенням територіального простору (збільшення площі території на 34,5 % за 2000–2013 рр.), збільшенням ринку праці (зростання чисельності населення на 33,8 %), зростанням економіки (темп зростання ВВП ПКС – 157,4 %), що посилює позиції європейського об'єднання у світовому товаристві.
2. Країни-члени ЄС та їх регіони є дуже диференційованими, як за кількістю населення і територією, так і за основними соціально-економічними показниками розвитку.

Диспропорції між країнами ЄС за результатами 2013 р. становлять: за чисельністю населення – 190 разів;

площею території – 2 тис. разів; щільністю населення – 75 разів; ВВП по ПКС – 275 разів; ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) – 6 разів; рівнем безробіття – 5,3 разу; за видатками на НДДКР в % до ВВП – 8,6 разу.

Значними є нерівномірності між регіонами ЄС рівня NUTS 2 за даними 2012 р.: за чисельністю населення – 419,4 разу; площею території – 16,9 тис. разів; щільністю населення – 3,5 тис. разів; ВВП по ПКС – 516,5 разу; ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) – 11,6 разу; рівнем безробіття – 13,7 разу; видатками на НДДКР на одного жителя – 628,1 разу.

3. Різниця показників соціально-економічного розвитку регіонів ЄС рівня NUTS 2 більша, ніж на міждержавному рівні: за чисельністю населення – в 2,2 разу; площею території – в 8,5 разу; щільністю населення – в 47,5 разу; ВВП по ПКС на одиницю населення (% від середнього по ЄС) – в 2 рази; рівнем безробіття – в 2,6 разу.

4. Період 2000–2013 рр. для Європейського Союзу характеризується значними змінами у структурі, відбувалося поступове зростання кількості країн-членів (NUTS 1) і відповідно регіонів (NUTS 2): до 2004 р. – 15 країн (214 регіонів), з 2004 р. – 25 країн (256 регіонів), з 2007 р. – 27 країн (270 регіонів), з 2013 р. – 28 країн (272 регіони).

5. Приєднання до складу ЄС країн Центральної та Східної Європи, які на момент вступу були фактично значно біднішими за «старих» країн-членів Європейського Союзу, призвело до збільшення диспропорції соціально-економічних показників.

На державному рівні за період 2000–2013 рр. має місце збільшення диспропорцій у показниках: чисельності населення – на 2,5 пункту; щільності населення – на 47,1 пункту; ВВП по ПКС – на 186,5 пункту; ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) – на 2,5 пункту; ВВП на 1 кв. км – на 37,9 пункту; видатках на НДДКР (% до ВВП) – на 4,1 пункту.

На міжрегіональному рівні (NUTS 2) за період 2000–2012 рр. відбулося збільшення нерівномірності за показником ВВП по ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) – на 5,9 пункту.

6. Особливістю регіональної політики ЄС за останній повний закінчений часовий період 2007–2013 рр. є соціально-економічний розвиток територій в умовах стабільної кількості країн і регіонів ЄС: з 2007 р. – 27 країн (270 регіонів), з 2013 р. – 28 країн (272 регіони).

7. Період 2007–2013 рр. на міждержавному рівні характеризується збільшенням диспропорцій по показниках: щільності населення – на 0,7 пункту; рівню безробіття – на 1,8 пункту; ВВП на 1 кв. км – на 3,1 пункту; видатках на НДДКР (% до ВВП) – на 0,3 пункту. Зменшення диспропорцій має місце в показниках: чисельності населення – на 11,7 пункту; ВВП по ПКС – на 22,7 пункту; ВВП ПКС на одиницю населення (% до середнього по ЄС) – на 0,6 пункту.

8. Результатом регіональної політики ЄС на державному рівні за 2007–2013 рр. є скорочення відста-

вання показників соціально-економічного розвитку слабших «нових» країн від більш розвинутих «старих» країн ЄС на фоні зростання загального добробуту країн-членів ЄС (темп зростання ВВП по ПКС «нових» країн – 118,7 % і «старих» країн – 102,9 % при середньому по ЄС – 104,8 %).

9. Розвиток економіки «старих» більш розвинутих країн ЄС частково відбувається за рахунок соціально-економічних ресурсів «нових» країн-членів, характерним є перерозподіл людського потенціалу та трудових ресурсів до країн з високим рівнем життя, відповідно щільність населення «старих» країн за 2007–2013 рр. зростає (102 %), «нових» країн – знижується (98,7 %).
10. Зростання міждержавних нерівномірностей, особливо в соціальних показниках (щільність населення – на 0,7 пункту, рівень безробіття – на 1,8 пункту) вказує на наявність внутрішніх проблем розвитку конкретних територій регіонального рівня.
11. Результати дослідження за період з 2000 р. до 2013 р., який включає два повні фінансові періоди регіональної політики ЄС (2000–2006 рр. і 2007–2013 рр.) на основі показників соціально-економічного розвитку країн-членів та їх регіонів вказує на існування значних диспропорцій соціально-економічного розвитку окремих територій.

За показником, що найбільше характеризує добробут кожного громадянина в ЄС (ВВП по ПКС на одиницю населення % від середнього показника по ЄС) найбільшійми за даними 2012 р залишаються території «нових» країн Східної і Центральної Європи: Болгарії (5 регіонів із 6), Угорщини (4 із 7), Польщі (5 із 16) і Румунії (5 із 8).

12. Причинами зростання диспропорцій соціально-економічного розвитку на державному та регіональному рівнях є не лише розширення меж ЄС за рахунок «нових» менш розвинутих територій, а і проблема відсутності універсальних механізмів регіональної політики ЄС щодо допомоги слабо-розвинутих (проблемним) територіям у пошуку і реалізації можливостей (внутрішніх і зовнішніх) використання переваг для інноваційного розвитку. Частина таких територій в умовах високої конкуренції з розвинутими країнами за відсутності потенціалу для розвитку залишається приченою на незначну і сповільнену динаміку ВВП.
13. Нерівномірність є однією з характерних особливостей сучасного розвитку країн Європейського Союзу. Проте детальне вивчення досвіду регіональної політики європейських країн щодо механізмів регулювання диспропорцій, подолання розрізненості та вирівнювання соціально-економічного розвитку територій є наразі актуальним для розвитку сучасної України в період реформи децентралізації влади, модернізації систем місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети / М. І. Долішній. – Київ : Наук. думка, 2006. – 514 с.
2. Долішній М. Регіональна політика та механізм її реалізації / М. Долішній, С. Злупко, С. Писаренко ; Нац. акад. наук України, Ін-т регіон. досліджень. – Київ : Наук. думка, 2003. – 503 с.
3. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: монографія / [З. С. Варналій, А. І. Мокій, О. Ф. Новікова та ін.] ; Національний ін-т стратегічних досліджень. – Київ : Знання України, 2005. – 498 с.
4. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З. С. Варналія. – Київ : НІСД, 2007. – 820 с.
5. Кизим Н. А. Программно-целевой подход к государственному управлению социальной напряженностью в регионах страны: монография / Н. А. Кизим, В. В. Узунов. – Харьков : ИНЖЭК, 2007. – 204 с.
6. Кизим Н. А. Неравномерность регионального развития в Украине: теоретико-методические основы и инструментальной оценки: монография / Н. А. Кизим, Е. В. Раевнева, А. Ю. Бобкова. – Харьков : ФЛП Либуркина Л. М. ; ИД «ИНЖЭК», 2011. – 200 с.
7. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [О. Бориславська, І. Заверуха, Е. Захарченко та ін.] ; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – Київ : ТОВ «Софія», 2012. – 128 с.
8. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України: монографія / за ред. М. О. Кизима, проф. І. Ю. Матюшенка. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 280 с. // Офіційний сайт Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndc-іpr.org/archive/category/pmonografyіp/page/2/>
9. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі: монографія / за заг. ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 212 с. // Офіційний сайт Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ndc-іpr.org/archive/category/pmonografyіp/page/3/>
10. Регіональна політика : правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. А. Ткачука. – 2-ге вид., допов. – Київ : Леста, 2011. – 260 с.
11. Региональная политика стран ЕС / отв. ред. А. В. Кузнецов ; Центр европейских исследований ИМЭМО РАН. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.
12. Экономика стран ЕС после введения евро: от эйфории 1999 г. до долгового кризиса 2010-х гг. / под ред. А. В. Кузнецова и Е. С. Хесина. – М. : ИМЭМО РАН, 2013. – 250 с.
13. Региональная политика: зарубежный опыт и российские реалии / под. ред. А. Кузнецова, О. В. Кузнецовой. – М. : ИМЭМО РАН, 2015. – 137 с.
14. Ярошенко І. В. Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу / І. В. Ярошенко // Проблеми економіки. – 2014. – № 3. – С. 45–53.
15. Ярошенко І. В. Світовий та вітчизняний досвід підтримки проблемних регіонів / І. В. Ярошенко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 10. – С. 79–86.
16. Полякова О. Ю. Підходи до експрес- і фундаментальної діагностики проблем соціально-економічного розвитку ре-

гійонів / О. Ю. Полякова, І. В. Ярошенко, І. Б. Семигуліна // Бізнес Інформ. – 2014. – № 6. – С.52–57.

17. Офіційний сайт Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

18. Regulation (EC) No. 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R1059>

19. The European Union explained: Regional policy. – Luxembourg: European Commission, 2014. – P. 3.

REFERENCES

Boryslavska, O. et al. *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeyskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [The decentralization of public authority: European experience and prospects of Ukraine]. Kyiv: TOV «Sofia», 2012.

Dolishnii, M., Zlupko, S., and Pysarenko, S. *Rehionalna polityka ta mekhanizm yii realizatsii* [Regional policy and its implementation mechanism]. Kyiv: Naukova dumka, 2003.

Derzhavna rehionalna polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety [State Regional Policy of Ukraine: features and strategic priorities]. Kyiv: NISD, 2007.

Dolishnii, M. I. *Rehionalna polityka na rubezhi XX-XXI stolit: novi priorytety* [Regional policy at the turn of the XXI century: new priorities]. Kyiv: Naukova dumka, 2006.

Ekonomika stran YeS posle vvedeniya yevro: ot eyforii 1999 g. do dolgovogo krizisa 2010-kh gg. [The economy of the EU countries after the introduction of the euro: the euphoria of 1999 to the debt crisis of the 2010s]. Moscow: IMEMO RAN, 2013.

Kizim, N. A., Rayevneva, E. V., and Bobkova, A. Yu. *Neravnovernost regionalnogo razvitiya v Ukraine: teoretiko-metodicheskiye osnovy i instrumentariy otsenki* [Uneven regional development in Ukraine: theoretical and methodological framework and assessment tools]. Kharkiv: FLP Liburkina L. M.; ID «INZhEK», 2011.

Kizim, N. A., and Uzunov, V. V. *Programmno-tselevoy podkhod k gosudarstvennomu upravleniyu sotsialnoy napriazhennostyu v regionakh strany* [Software and targeted approach to the governance of social tensions in the country]. Kharkiv: INZhEK, 2007.

“Otsinka mozhlyvostei rozshyrennia i zamishchennia rynkiv zbutu dlia produktii pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy” [Assessment of expansion and replacement markets for the products of the real sector of Ukraine]. Ofitsiynyi sait Naukovo-doslidnoho tsentru industrialnykh problem rozvytku NAN Ukrainy. <http://ndc-ipr.org/archive/category/pmonografyiyip/page/2/>

“Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii torhivli” [An impact assessment of Ukraine’s membership in the World Trade Organization]. Ofitsiynyi sait Naukovo-doslidnoho tsentru industrialnykh problem rozvytku NAN Ukrainy. <http://ndc-ipr.org/archive/category/pmonografyiyip/page/3/>

Ofitsiynyi sait Yevropeiskoi komisii (Ivrostat). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>

Poliakova, O. Yu., Yaroshenko, I. V., and Semyhulina, I. B. “Pidkhody do ekspres- i fundamentalnoi diahnostyky problem sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv” [Approaches to rapid diagnosis and fundamental problems of socio-economic development]. *Biznes Inform*, no. 6 (2014): 52-57.

Regionalnaya politika: zarubezhnyy opyt i rossiyskiye realii [Regional policy: foreign experience and the Russian realities]. Moscow: IMEMO RAN, 2015.

Regionalnaia politika stran YeS [Regional policy of the EU]. Moscow: IMEMO RAN, 2009.

Rehionalna polityka : pravove rehuliuвання. Svitovyi ta ukraïnskyi dosvid [Regional policy: regulation. World and Ukrainian experience]. Kyiv: Lesta, 2011.

“Regulation (EC) No. 1059/2003 of the European Parliament and of the Council of 26 May 2003 on the establishment of a common classification of territorial units for statistics” <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R1059>

The European Union explained: Regional policy Luxembourg: European Commission, 2014.

Varnalii, Z. S. et al. *Rehiony Ukrainy: problemy ta priorytety sotsialno-ekonomichnoho rozvytku* [Regions of Ukraine: problems and priorities of socio-economic development]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2005.

Yaroshenko, I. V. “Svitovyi ta vitchyznianyi dosvid pidtrymky problemnykh rehioniv” [National and international support to troubled regions]. *Biznes Inform*, no. 10 (2014): 79-86.

Yaroshenko, I. V. “Analiz sotsialno-ekonomichnoho rozvytku problemnykh rehioniv krain Yevropeiskoho Soiuzu” [Analysis of socio-economic development of problematic regions of the European Union]. *Problemy ekonomiky*, no. 3 (2014): 45-53.